

The Studying of Community Waste Management Model Motivation from Community Social Capital : A Case Study of BangRawnok Moo 7, MahaSawat Subdistric, BangKruai District Nonthaburi Province¹

Wuttichai Saybunjaung²

Abstract

Accelerating the process of economic growth by using transportation development and expanding the production base to a potential region may partially cause community waste problems. Some

¹ This article summited and synthesized in partial fulfillment of the research on The Community Self-Organization Competency Case Study of BangRawnok Moo 7 MahaSawat Subdistrict BangKruai District Nonthaburi Province

² Acting Sub Lt. Wuttichai Saybunjaung; a lecturer in The Faculty of Humanities and Social Sciences, Valaya Alongkorn Rajabhat University under The Royal Patronage, Email: wuttichai@vru.ac.th

* **Corresponding Author:** Wuttichai Saybunjaung; a lecturer in The Faculty of Humanities and Social Sciences, Valaya Alongkorn Rajabhat University under The Royal Patronage, Email: wuttichai@vru.ac.th

communities resolve this issue by using community social capital such as leaders and community alliances for community development. Bang Rawnok Moo 7, Maha Sawat Subdistric, Bang Kruai District Nonthaburi Province was a community encountering a waste problem, resolved through community social capital. This qualitative research studied the community waste management motivational model though community social capital.

Results were that individual social capital was used during the initial stage, including leaders, community alliances, and abbot of Wat Kho Non Maha Sawat. Secondly, community organization grants enlisted leaders village health volunteers a village committee, volunteers protecting natural resources and the environment, school health, social development and security, and security, Volunteers Wat Kho Non Maha Sawat School, Kho Non Maha Sawat Temple, and Maha Sawat Health Promoting Hospital. Thirdly social capital of natural resources was influential through Khlong Maha Sawat. Fourthly agency and network social capital were operational through Bang Kruay District community Development office, Community Organization Development Institute, and Maha Sawat Subdistrict Non-Formal Education Center. Finally three important processes resolved the community waste problem: 1) raising community awareness to grasp the significance of community environmental problems 2) shaaring waste separation knowledge and 3) collaborating with agencies establishing a waste bank to manage waste sustainably.

Keywords: Motivation model, Social capital, Community management, Waste

การศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนการแก้ไข ปัญหาขยะในชุมชนด้วยทุนทางสังคม ของชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนบางราวนก หมู่ 7 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี¹

วุฒิชัย สายบุญจวง²

บทคัดย่อ

การเร่งรัดการขยายตัวทางเศรษฐกิจด้วยการพัฒนาระบบ
การคมนาคม การขยายฐานการผลิตไปสู่ภูมิภาคได้ก่อให้เกิดปัญหาขยะกับ
ชุมชน แต่อย่างไรก็ดียังมีบางชุมชนได้ลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยใช้ทุนทาง

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งและสังเคราะห์จากงานวิจัย เรื่อง ศักยภาพการจัดการตนเองของชุมชน
ที่มีลักษณะความเป็นเมืองสู่ชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษาชุมชนบางราวนก หมู่ 7 ตำบลมหาสวัสดิ์
อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

² อาจารย์ว่าที่ร้อยตรีวุฒิชัย สายบุญจวง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ อีเมล: wuttichai@vru.ac.th

* ผู้ประพันธ์บรรณานุกรม: วุฒิชัย สายบุญจวง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ อีเมล: wuttichai@vru.ac.th

สังคมที่เกิดจากความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เช่น ผู้นำ ภาคีการพัฒนา มาเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา ชุมชนบางรายนก หมู่ 7 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เป็นชุมชนที่พบปัญหาขยะและจากสภาพปัญหาชาวชุมชนได้ลุกขึ้นมาแก้ไขโดยการใช้งบประมาณของชุมชน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหา ขยะด้วยทุนทางสังคมโดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่าทุนทางสังคมที่นำมาใช้ขับเคลื่อนแก้ปัญหาในระดับแรก คือทุนระดับบุคคล ได้แก่ ผู้นำและแกนนำชุมชน เจ้าอาวาสวัดโค่นอนมหาสวัสดิ์ ระดับที่สอง คือ ทุนระดับกลุ่มและองค์กรชุมชน ได้แก่ กลุ่มผู้นำ อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน อาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขในโรงเรียน อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กลุ่มจิตอาสา โรงเรียนและวัดโค่นอนมหาสวัสดิ์ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมหาสวัสดิ์ ระดับที่สาม คือทุนทางสังคมระดับทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่คลองมหาสวัสดิ์ ระดับที่สี่ คือทุนทางสังคมระดับหน่วยงานและเครือข่าย ได้แก่สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางกรวย สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนตำบลมหาสวัสดิ์ สำหรับการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาขยะมีกระบวนการทำงานสำคัญ 3 ขั้นตอนคือ 1. การสร้างความตระหนักให้กับประชาชนเห็นความสำคัญของปัญหาขยะ 2. การให้ความรู้เรื่องการคัดแยกขยะ และ 3. แกนนำร่วมมือกับหน่วยงานและตั้งกลุ่มธนาคารขยะเพื่อจัดการขยะให้เกิดความยั่งยืน

คำสำคัญ: การขับเคลื่อน, ทุนทางสังคม

บทนำ

การพัฒนาประเทศในระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติชาติ ฉบับที่ 1-4 (2504-2524) ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน ผลิติดภาคอุตสาหกรรมแทนการนำเข้าตลอดจนการกระจายโครงสร้างพื้นฐานไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย ประกอบกับการเร่งรัดการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยการปูพื้นฐานสำคัญ ๆ ทางเศรษฐกิจของประเทศอีกทั้งการกระจายโครงสร้างพื้นฐานไปภูมิภาคได้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาในหลายด้าน อาทิ เศรษฐกิจขยายตัวเพิ่มขึ้นและเกิดการพัฒนาระบบทางหลวงแผ่นดิน อีกทั้งจากการปรับโครงสร้างพื้นฐานเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจ การให้ความสำคัญกับการผลิตเพื่อพัฒนาประเทศไทยให้เป็นฐานการผลิตเพื่อการส่งออก การเพิ่มความสามารถในการแข่งขันและการมุ่งสู่การเป็นกลุ่มประเทศ อุตสาหกรรมใหม่ (New Industrialization Countries: Nics) การให้ความสำคัญกับการกระจายการพัฒนาสู่ระดับจังหวัดและชนบท เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการพัฒนาคน ซึ่งผลจากการพัฒนาดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความสำเร็จตั้งแต่การขยายการพัฒนาไปสู่ชนบท การศึกษาภาคบังคับครอบคลุมถึงร้อยละ 98 มีสถานอนามัยครบทุกตำบลและโรงพยาบาลอำเภอร้อยละ 75.5 เป็นต้น (สรเสรีญวงศ์ช่อม, 2554)

ทั้งนี้จากการมุ่งพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศไทยที่ประสบผลสำเร็จในหลายด้านดังกล่าว แต่ในทางกลับกันผลพวงที่ตามมาจากการพัฒนาอีกด้านหนึ่งคือ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ถูกนำมาใช้เพื่อตอบสนองการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยพื้นที่ป่าไม้ถูกทำลายไปถึง 7,000,000 ไร่ ในช่วงกว่า 40 ปีที่ผ่านมา ซึ่งในปี 2550 ประเทศไทยเหลือพื้นที่ป่าเพียงร้อยละ 33 ของพื้นที่ประเทศ ตลอดจนทรัพยากรชายฝั่งลดความอุดมสมบูรณ์ลงโดยป่าชายเลนลดลงจาก 2,000,000 ไร่เหลือ

1,500,000 ไร่ และอัตราการจับสัตว์น้ำลดลงถึง 3 เท่า (สำนักงานคณะกรรมการและพัฒนากิจการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2550) อีกทั้งจากการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการที่ประชาชนต้องการอุปโภคบริโภค ตลอดจนความต้องการของเหล่านายทุนที่ต้องการเพิ่มกำลังการผลิตเพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน ก็ได้มีสิ่งตามมาคือการเกิดของเสียจากกระบวนการผลิตรวมถึงวัตถุที่เสื่อมสภาพ ภาชนะบรรจุของปนเปื้อนและของเหลือที่ใช้ ซึ่งจะพบว่าในปี 2565 ประเทศไทยมีโรงงานอุตสาหกรรมที่ได้รับอนุญาตอย่างถูกต้องประมาณ 70,000 แห่ง และในแต่ละปีจะมีกากของเสียอุตสาหกรรมมากถึง 37 ล้านตัน (อรยา จันทมาลา และไททัศน์ มาลา, 2565)

นอกจากนี้สภาพปัญหาการเพิ่มขึ้นของขยะยังเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่มีความสำคัญซึ่งเห็นได้จากในปี 2565 มีขยะมูลฝอยเกิดขึ้น 25.70 ล้านตัน หรือ 70,411 ตัน/วัน ซึ่งกระจายตัวไปตามภูมิภาคต่าง ๆ มีอัตราการเกิดขยะมูลฝอย เมื่อเทียบกับจำนวนประชากร เฉลี่ยเท่ากับ 1.07/คน/วัน (กรมควบคุมมลพิษ, 2565) อย่างไรก็ตามจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมทางสังคม คนรุ่นใหม่ย้ายถิ่น รวมถึงปริมาณประชากรแฝงและการขยายตัวของความเป็นเมืองอาจส่งผลให้ปริมาณขยะเพิ่มขึ้นกว่าความสามารถในการจัดการ ตลอดจนการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีนวัตกรรม ระบบดิจิทัลอาจทำให้ขยะอิเล็กทรอนิกส์และขยะประเภทใหม่ ๆ มีจำนวนเพิ่มขึ้น (กรมควบคุมมลพิษ, 2564) ทั้งนี้จากผลการของการพัฒนาดังกล่าว จึงเป็นปัญหาในลักษณะของการพัฒนาที่ไม่สมดุลระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตลอดจนคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม ซึ่งรายได้ประชาชนส่วนใหญ่ตกไปอยู่กับกลุ่มคนรวยและคนบางกลุ่มที่อยู่ใกล้โอกาสในการแสวงหาโอกาสที่จะเข้าถึงเท่านั้นและส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นทั้งในชนบท ชุมชนย่านชานเมืองเกิด

ภาวะอ่อนแอในหลายด้าน ทั้งการต้องพึ่งพาตลาด พ่อค้าคนกลาง ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติและการรวมกลุ่มรวมตัวตามประเพณีถูกกลืนเลือนและเริ่มสูญหายไปหรือกล่าวได้ว่าลักษณะการพัฒนาที่ผ่านมาเป็นการพัฒนาที่ไม่สมดุลและไม่ยั่งยืน การไม่คำนึงถึงระดับความเหมาะสมกับบริบทของประเทศ ภูมิสังคม หรืออัตลักษณ์ขององค์กรหรือความพร้อมของคนและระบบ

จากผลการพัฒนาระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ดังกล่าว การพัฒนาประเทศในระยะต่อมาจึงมีการให้ความสำคัญกับการใช้ทุนทางสังคมของประเทศ ซึ่งทุนทางสังคมนี้หมายถึง คุณค่าทางสังคมที่เกิดจากความสัมพันธ์ของคนในสังคมที่ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข เช่น ระเบียบ จารีตประเพณี วิถีปฏิบัติของชุมชนและความไว้วางใจกัน ความเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งทุนทางสังคมยังเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ในกระบวนการพัฒนาชุมชน สังคม ตลอดจนนำมาสร้างหรือต่อยอดให้เกิดมูลค่าเพิ่มในการสร้างอาชีพ และรายได้ให้แก่คนในชุมชนการแก้ไขปัญหาความยากจน และทั้งนี้หากพิจารณาประเด็นในการแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยการใช้ทุนทางสังคมของชุมชนเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญ เพราะทุนทางสังคมของชุมชนมีความเกี่ยวข้องโดยตรงหรือโดยอ้อมกับความร่วมมือร่วมใจ ซึ่งกล่าวได้ว่าทุนทางสังคมสามารถลดช่องว่างระหว่างคนกับคน คนกับสถาบันหรือระหว่างสถาบันทำให้ทุกฝ่ายทุกส่วนสามารถทำงานร่วมกันได้ ซึ่งเมื่อได้ก็ตามที่คนได้มองเห็นผลประโยชน์ร่วมกัน มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มองเห็นคุณค่ามีความคาดหวังและเป้าหมายร่วมกัน (common purpose) ก็จะทำให้คนหรือสถาบันสร้างระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่เรียกว่าทุนทางสังคมซึ่งจะช่วยให้สามารถทำงานร่วมกันจนบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ (วรวิทย์ โรมรัตนพันธ์, 2548) อีกทั้งทุนทางสังคมยังเป็นส่วนหนึ่งของศักยภาพ

การจัดการตนเองของชุมชนและเป็นแนวทางในการเสริมและเพิ่มพูนความเข้มแข็งให้กับชุมชน ซึ่งทุนทางสังคมของชุมชน เป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงการแลกเปลี่ยนของคนในชุมชนทั้งงาน เงิน และข้อมูลที่ส่งผลกระทบต่อทางบวกต่อการแก้ปัญหา การจัดการร่วมกันเพื่อสมาชิกชุมชน การร่วมมือกันซึ่งแสดงให้เห็นความเชื่อมั่นและการยอมรับซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการตนเองของชุมชน (ขนิษฐา นันทะบุตร และคณะ, 2560)

อย่างไรก็ดีในขณะที่บางชุมชนท้องถิ่นจำนวนมากได้ถูกกระแสของการพัฒนาพัฒนาให้เผชิญกับปัญหาต่าง ๆ แต่ในขณะที่ยังมีชุมชนอีกจำนวนหนึ่งสามารถปรับตัวและกำหนดทางเลือกในการพัฒนาของตนเอง แทนการปล่อยตัวเองไปตามแนวทางการพัฒนาที่กำหนดจากภายนอกชุมชน ซึ่งชุมชนเหล่านี้ได้สร้างเงื่อนไขและกระบวนการบางอย่างเพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์เศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรมที่รุกรานเข้ามาจากภายนอกชุมชน (นภาพรณี หะวานนท์, เพ็ญศิริ จีระเดชากุล และสุรวุฒิ ปัดไธสง, 2550)

ชุมชนบางรวนง หมู่ 7 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่ตั้งอยู่ในพื้นที่อันเป็นแหล่งรองรับการพัฒนาจากเมืองหลวงและยังถูกถาโถมด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ และเริ่มแปรเปลี่ยนสภาพจากชุมชนชนบทกลายเป็นชุมชนที่มีลักษณะของความเป็นเมือง มีการอพยพของคนต่างถิ่นเพื่อเข้ามาแสวงหาโอกาสและหางานทำ สภาพพื้นที่ถูกแปรเปลี่ยนเป็นแหล่งที่พักอาศัยของคนเมืองในลักษณะของโครงการหมู่บ้านจัดสรร เกิดการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมและความเจริญเริ่มเข้าสู่พื้นที่ผ่านโครงการพัฒนาทางด้านสาธารณูปโภคพื้นที่ เช่น โครงการก่อสร้างถนน และการขยายระบบไฟฟ้าเข้าสู่ชุมชน จากความเจริญที่เข้าสู่ชุมชนชนบทได้ส่งผลให้ชาวชุมชนบางส่วนเริ่มขายที่ดินให้กับนายทุนเพื่อสร้างหมู่บ้านจัดสรร

และตนเองต้องอพยพโยกย้ายออกจากพื้นที่และนอกจากนี้จากกระแสการ
พัฒนาและความเจริญจากภาคเมืองที่ถาโถมเข้าสู่ชุมชนได้ส่งผลให้เกิดปัญหา
ทั้งต่อการดำรงชีวิตของชาวชุมชนที่ต้องเปลี่ยนการอยู่แบบดั้งเดิมต้องปรับ
เปลี่ยนเป็นการใช้ชีวิตในลักษณะของสังคมเมืองและปรับรูปแบบการดำเนิน
ชีวิตที่ต้องเป็นการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลต่างถิ่นและสภาพพื้นที่ภายใน
ชุมชนอันเกิดจากปริมาณขยะที่เพิ่มมากขึ้นจนกลายเป็นปัญหาขยะล้นชุมชน
ที่ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีวิต ทศนิยมภาพของชุมชนและกลายเป็นแหล่งเพาะ
เชื้อโรคต่าง ๆ ที่มาพร้อมกับพาหะนำโรคจากขยะต่าง ๆ อย่างไรก็ดีแม้ว่าใน
ภาพรวมของชุมชนที่ต้องตกอยู่ในสภาพการณ์ที่ได้รับผลกระทบและปัญหา
จากการพัฒนากระแสหลัก แต่ชุมชนก็ยังมิได้ยอมรับสภาพของสถานการณ์
ดังกล่าวโดยปราศจากการหาทางออกและหาทางปรับเปลี่ยนวิถีการดำรง
ชีวิตให้สามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมสมัยใหม่ผ่านกระบวนการการขับเคลื่อน
การแก้ไขปัญหาและการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาของชุมชน
โดยเฉพาะประเด็นปัญหาขยะที่มีปริมาณสูงขึ้น เนื่องจากการขยายตัวของ
โรงงานอุตสาหกรรม การสร้างหมู่บ้านจัดสรร ซึ่งทำให้คนต่างถิ่นได้อพยพเข้า
สู่ชุมชนและเนื่องด้วยจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นทำให้ปริมาณขยะเพิ่มสูง
ขึ้นและขาดการจัดการที่ดี โดยพบสภาพคือมีการทิ้งขยะตามริมถนนและ
จุดทิ้งขยะมีขยะเกลื่อนกราดไม่เป็นที่และประชาชนไม่สามารถคัดแยกขยะ
ได้ ซึ่งชนิดของขยะที่พบ ได้แก่ ถุงและขวดน้ำพลาสติก โดยแกนนำชุมชน
ได้ลุกขึ้นมารวมพลังในการขับเคลื่อนงานเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่าง
เท่าทันกับสถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น จนสามารถกล่าวได้ว่าชุมชนบางรวนก
หมู่ 7 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ได้ลุกขึ้นมาขับ
เคลื่อนงานเพื่อแก้ไขปัญหาโดยการใช้ทุนทางสังคมของชุมชนจนสามารถรวม
พลังพลักดันชุมชนจนพัฒนาเป็นชุมชนที่มีการพึ่งพาระหว่างคนท้องถิ่น
กับคนภายนอกผ่านการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการนำทุน

ทางสังคมของชุมชนมาแก้ไขสถานการณ์หรือปัญหา ตลอดจนการจัดการงานจนนำมาสู่การแก้ไขปัญหของชุมชน

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาในประเด็นรูปแบบการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหายะด้วยทุนทางสังคมของชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนบางรวนก หมู่ 7 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Study) และออกแบบการวิจัยในลักษณะการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน (Rapid Ethnographic Community Assessment Process) ทั้งนี้เพราะการวิจัยลักษณะดังกล่าวสามารถศึกษาและเรียนรู้ทุนทางสังคมและศักยภาพของชุมชนผ่านกระบวนการทบทวนประสบการณ์และสามารถสรุปทเรียนในการจัดการกับสถานการณ์ต่าง ๆ ของคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทำให้สามารถสรุปข้อมูลทุนทางสังคมและศักยภาพของชุมชน (ชนิษฐา นันทบุตร และคณะ, 2560) สำหรับข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้จะเป็นข้อมูลและบทเรียนสำคัญสำหรับหน่วยงานที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการหนุนเสริมการพัฒนาชุมชนทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการ และนอกจากนี้ผลการวิจัยยังเป็นประโยชน์ยิ่งต่อชุมชนที่มีความมุ่งมั่นในการขับเคลื่อนงานเพื่อแก้ไขปัญหชุมชนโดยเฉพาะประเด็นปัญหาจากขยะด้วยทุนทางสังคมของชุมชน อันจะเป็นเสริมสร้างความมั่นคงในระดับฐานรากและส่งต่อการพัฒนาในระดับประเทศให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะทุนทางสังคมที่นำมาใช้ขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหายะของชุมชนบางรวนก หมู่ 7 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

2. เพื่อศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาขยะในชุมชนกรณีศึกษา ชุมชนบางรวนก หมู่ 7 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

การทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และแนวคิดนำในการศึกษา

การศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาขยะในชุมชนด้วยทุนทางสังคมของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบางรวนก หมู่ 7 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดที่เกี่ยวข้อง โดยมีแนวคิดที่สำคัญ ดังนี้ แนวคิดเกี่ยวกับการขับเคลื่อนการพัฒนา แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม และแนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการขับเคลื่อนการพัฒนา

การขับเคลื่อนการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาชุมชนเป็นกระบวนการดำเนินการทั้งในระดับปฏิบัติการหรือผ่านองค์กรในชุมชน อย่างไรก็ตามประเด็นการขับเคลื่อนการพัฒนา การแก้ปัญหาชุมชนมีนักวิชาการตลอดจนองค์กรที่มีบทบาทกับการพัฒนาชุมชน ได้นำเสนอถึงการขับเคลื่อนชุมชน การขับเคลื่อนงานพัฒนา ดังที่สุพรรณิ ไชยอำพร (2549) อธิบายว่าการขับเคลื่อนชุมชนเป็นกระบวนการพัฒนาในระดับปฏิบัติการและต้องผ่านมิติวัฒนธรรมใน 3 มิติ ได้แก่ 1) ระดับความเชื่อ/ความคิด 2) ระบบคุณค่า/ค่านิยมรวมถึงคุณธรรมและจริยธรรม 3) แบบแผนของคนส่วนใหญ่ที่กระทำและมีพฤติกรรมคล้ายคลึงกันหรือเป็นกึ่งอัตโนมัติ โดยสำนึกว่าต้องทำอะไร เมื่อไร อย่างไร (Pattern Action Behavior) ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาหรือขับเคลื่อนชุมชนจะมีขั้นตอนที่เน้นมิติของชาวบ้านเป็นหลัก แต่ยังคงเตรียมคนหรือผู้นำให้มีความสนใจและเข้ามาร่วม ฉะนั้นการขับเคลื่อนจึงจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมของผู้คน ซึ่งประกอบด้วยผู้นำและประชาชน คือ

1. ขั้นตระหนักในช่องว่าง (Consciousness Gap) โดยการตระหนักในช่องว่างเป็นการบ่งชี้ด้วยการรับรู้ปัญหาการมีความต้องการโดยมองเห็น/รับรู้ถึงช่องว่างหรือช่องว่างของสภาพปัญหาที่เป็นอยู่กับสิ่งที่พึงปรารถนา (Problem/Need)

2. ขั้นมีความต้องการเปลี่ยนแปลงอย่างมีขอบเขต (Aspiration Frontier) เมื่อบุคคลตระหนักในช่องว่างแต่ยอมรับได้/ปลงได้ การขับเคลื่อนเพื่อการเปลี่ยนแปลงย่อมไม่เกิดขึ้น ดังนั้นหากต้องการให้มีการขับเคลื่อนจำเป็นต้องเสริมสร้างให้เกิดแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลงหรือต้องการเปลี่ยนแปลง การนำสิ่งที่ดึงดูดความภาคภูมิใจในอดีตและปัจจุบันของชุมชนมาเป็นสื่อชักนำให้มีความต้องการให้มีสิ่งที่ดึงดูดความภาคภูมิใจ

3. ขั้นให้เกียรติไม่สร้างความรู้สึกแปลกแยก (De-Alienation) โดยในการขับเคลื่อนงาน เพื่อจะให้บุคคลตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมจำเป็นต้องให้เกียรติหรือสร้างความรู้สึกว่าทุกคนมีความสำคัญต่องานการขับเคลื่อน

4. ขั้นการมีส่วนร่วม (Participation) เนื่องจากการขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดภาวะการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน ผู้คนในชุมชนจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Genuine Participation) อันหมายถึงการมีส่วนร่วมตัดสินใจหรือการมีส่วนร่วมแบบต่อเนื่อง (Continuous Participation) คือ การมีส่วนร่วมในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งตั้งแต่เริ่มจนสิ้นสุดการขับเคลื่อน

5. ขั้นสามารถพึ่งตนเอง (Self-Reliance) ทั้งการพึ่งตนเองทางวัตถุ การพึ่งตนเองทางจิตใจและการพึ่งตนเองทางปัญญา

6. ขั้นผู้คนในสังคมคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน (Collective Personality Society) คิดถึงผู้อื่น คิดถึงผลประโยชน์สาธารณะตลอดจนการมีจิตอาสา

อย่างไรก็ดีสำหรับองค์กรที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (2550) ได้นำเสนอแนวทางการขับเคลื่อนงานพัฒนาโดยสวัสดิการชุมชน ประกอบด้วยกระบวนการดังต่อไปนี้

1. จุดประกายความคิด ทำความเข้าใจกับกลุ่มเป้าหมาย เริ่มจากการพูดคุยปรึกษาหารือ จากนั้นก็จัดเวทีพูดคุยเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับชาวบ้าน

2. ค้นหาศักยภาพและทุนในท้องถิ่น ที่เป็นการรวบรวมข้อมูลชุมชน จากนั้นจึงสังเคราะห์ให้เป็นหมวดหมู่ แล้วจัดเวทีประชาคมเพื่อชี้แจงให้ชาวบ้านรับทราบและเพื่อนำไปสู่การจัดตั้งสวัสดิการชุมชน

3. ขยายแกนนำให้ครอบคลุมพื้นที่ปฏิบัติการ

4. ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานในท้องถิ่น เช่น อบต. เทศบาล เพื่อเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสวัสดิการ

5. การตั้งสวัสดิการชุมชน โดยต้องทำการจัดระเบียบกองทุน การเปิดรับสมัครสมาชิก ระดมทุนและการทำระบบข้อมูลของกองทุน

6. การบริหารกองทุน โดยจัดให้มีคณะกรรมการบริหารกองทุน โดยคัดเลือกจากตัวแทนที่มีความหลากหลาย โดยการทำงานต้องประสานกับผู้นำชุมชนเพื่อให้ดูแลสมาชิกได้ทั่วถึง

7. การติดตามประเมินผล ซึ่งต้องมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการตรวจสอบที่เป็นกลางและเป็นธรรม

8. การขยายผล ซึ่งสามารถทำได้หลายรูปแบบ ได้แก่ การขยายสมาชิก การขยายแกนนำ การขยายแหล่งทุน ขยายประเภทและผลประโยชน์

จากการอธิบายถึงการขับเคลื่อนชุมชนและการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนจากทั้งสองแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า การขับเคลื่อนชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน เป็นกระบวนการเริ่มต้นการสร้างคามตระหนักในปัญหาและสร้างความเข้าใจในระดับแนวคิด ทั้งนี้ก็เพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้รับรู้ถึงปัญหาและผู้นำเริ่มต้นสร้างความตระหนักในปัญหาของชุมชนและทำความเข้าใจแนวคิดในการแก้ไขปัญหาพร้อมกัน กระบวนการต่อมาเป็นการสร้างความคาดหวังเพื่อการเปลี่ยนแปลงและวิเคราะห์ศักยภาพ

และทุนทางสังคมในชุมชน ซึ่งเป็นขั้นตอนในการสร้างแรงจูงใจเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการวิเคราะห์หาวิธีการแก้ไขปัญหาชุมชนและการค้นหาศักยภาพและทุนทางสังคมชุมชน อย่างไรก็ตามเพื่อสร้างความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาชุมชนนอกจากแกนนำที่เป็นกลุ่มเริ่มต้นในการขับเคลื่อนงาน จึงต้องมีการขยายแกนนำและการสร้างการมีส่วนร่วม สร้างภาคีการพัฒนา โดยการสร้างความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาทั้งในชุมชน หน่วยงานทั้งในและนอกชุมชน เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนผ่านการวางแผนร่วม เพื่อจัดการปัญหาและเพื่อขยายผล ขยายงานและสร้างความยั่งยืน ต้องมีการพัฒนางานกิจกรรมเพื่อให้งานมีความต่อเนื่องเกิดรูปธรรมและสร้างประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2. แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม

แนวความคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคมได้เริ่มปรากฏและมีการกล่าวถึงนับตั้งแต่ทศวรรษ 1980 และมีการกล่าวถึงว่าทุนทางสังคมหมายถึงลักษณะขององค์กรทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับความไว้วางใจ (Trust) บรรทัดฐาน (Norms) และเครือข่ายทางสังคม (Network) ที่เอื้อให้เกิดความร่วมมือร่วมกันและการประสานงานกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน (Putnam, 1993 อ้างถึงใน กานต์สินิต วรณัยพินิจ, 2554) และนอกจากนี้ทุนทางสังคมยังหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างคน บนพื้นฐานของความคาดหวังร่วมกัน การมีค่านิยมร่วมกันและความไว้วางใจระหว่างกัน ทำให้เกิดเครือข่ายหรืออภินัยหนึ่งทุนทางสังคม หมายถึง ชุดของความสัมพันธ์ระหว่างคนที่เกิดจากความตั้งใจบนพื้นฐานความคาดหวังในสิ่งที่ต้องการร่วมกัน (Coleman, 1999 อ้างถึงใน วรวิทย์ โรมรัตนพันธ์, 2548) อย่างไรก็ตามทุนทางสังคมยังหมายถึง ทรัพยากรทางสังคมที่ประชาชนใช้เพื่อการดำรงชีพ รวมทั้งความไว้น้ำใจเชื่อใจ การยอมรับกันและกันของคนในชุมชน เครือข่ายภาคประชาชน ภาคประชาสังคมที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน ตลอดจนความเชื่อถือศรัทธาและวัฒนธรรม

ที่สืบทอดมายาวนาน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2550) ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าทุนทางสังคม หมายถึง คุณค่าทางสังคมที่เกิดจากความสัมพันธ์ของคนในสังคม ที่ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข เช่น ระเบียบ จารีต ประเพณี วิถีปฏิบัติของชุมชนและความไว้วางใจกัน ความเอื้ออาทรต่อกัน อีกทั้งทุนทางสังคมยังเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ในกระบวนการพัฒนาชุมชน สังคมได้

สำหรับประเภทของทุนทางสังคม มีการแบ่งประเภทของทุนทางสังคมในหลายลักษณะดังที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2548) ได้แบ่งประเภทของทุนทางสังคมซึ่งเป็นองค์ประกอบเกื้อหนุนของทุนทางสังคมที่สำคัญ 3 ประเภท ได้แก่ (1) ทุนมนุษย์ หมายถึง บุคคลทั่วไปและผู้นำทางสังคม เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน อาสาสมัคร เป็นต้น ที่มีความรัก ความไว้วางใจ เชื่อใจ มีน้ำใจ ความเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ มีความเชื่อคุณค่าและหลักศีลธรรมที่ดี เช่น มีคุณธรรม วินัย ความซื่อสัตย์ จิตสำนึกสาธารณะ ความไว้วางใจ เชื่อใจ ที่จะทำประโยชน์ต่อสังคม (2) ทุนที่เป็นสถาบัน หมายถึง สถาบันหลักของชาติ ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันสำคัญในสังคม สถาบันการศึกษา สถาบันการเมือง ตลอดจนองค์กรที่ตั้งขึ้นมา เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรประชาชน เป็นต้น ภาคเอกชน สื่อมวลชน ที่มีบทบาทสนับสนุนให้เกิดการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำของคนในสังคม รวมไปถึงกฎหมายและระเบียบปฏิบัติของสังคมที่ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข และ (3) ทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม หมายถึง ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมไทย จารีตประเพณีและสถาปัตยกรรมต่าง ๆ เช่น แหล่งประวัติศาสตร์โบราณ เป็นต้น

นอกจากนี้ขนิษฐา นันทบุตร และคณะ (2560) แบ่งประเภทของทุนทางสังคม ออกเป็น 6 ระดับ ได้แก่ (1) ทุนทางสังคมระดับบุคคล

และครอบครัว หมายถึง คนเก่ง คนดี คนสำคัญ ปราชญ์ชาวบ้าน คนที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือเป็นผู้ที่ได้รับความเคารพนับถือเป็นผู้ที่สามารถช่วยเหลือ ช่วยชี้นำการพัฒนางานและกิจกรรมในชุมชนทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สภาวะแวดล้อม สุขภาพ การเมืองการปกครอง และครอบครัวต้นแบบ (2) ทูทางสังคมระดับกลุ่มทางสังคมและองค์กรชุมชน หมายถึง ทูที่เกิดจากการรวมตัวกัน ร่วมทำให้เกิดงานและกิจกรรมโดยมีเป้าหมายเดียวกันคือ การช่วยเหลือเกื้อกูล และแก้ไขปัญหาของสมาชิก เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอาสาสมัคร (การรวมกลุ่มกันเองในชุมชน) กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนประเภทต่าง ๆ เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้มีงานและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาชุมชน การสร้างการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีให้กับประชาชน ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สภาวะแวดล้อม สุขภาพ และการเมืองการปกครอง (3) ทูทางสังคมระดับหน่วยงานและแหล่งประโยชน์ หมายถึง หน่วยงานทั้งภาครัฐภาคเอกชน รวมถึงองค์กรอิสระต่าง ๆ ที่มีงานและกิจกรรมทั้งทำเอง ร่วมทำหรือสนับสนุนในพื้นที่ในการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาชุมชน การสร้างการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นให้กับประชาชน ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สภาวะแวดล้อม สุขภาพและการเมืองการปกครอง เช่น หน่วยบริการสุขภาพในพื้นที่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือเทศบาล โรงเรียน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ศาสนสถาน เป็นต้น รวมถึงโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพและแหล่งประโยชน์ที่เป็นส่วนส่งเสริมการขับเคลื่อนงาน เช่น หอกระจายข่าว ศาลาประชาคม อาคาร สถานที่สาธารณะ แหล่งน้ำ ป่าชุมชน เป็นต้น (4) ทูทางสังคมระดับชุมชนหรือท้องถิ่น หมายถึง ทูทางสังคมระดับบุคคล และครอบครัว ระดับกลุ่มทางสังคม องค์กรชุมชนภายในชุมชน หรือหมู่บ้านเดียวกัน ที่มีงานและกิจกรรมโดดเด่นหรือมีความเชี่ยวชาญในการจัดการตนเองในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือมีการจัดการ

ครอบคลุมชุมชนสมาชิกของชุมชน หรือกลุ่มอาสาสมัคร (ตามนโยบายรัฐ) เช่น กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ฅาปนกิจสงเคราะห์ กองทุนแม่ของแผ่นดิน เป็นต้น (5) ทุนทางสังคมระดับตำบล หมายถึง ทุนทางสังคมระดับบุคคล และครอบครัว ระดับกลุ่มทางสังคม องค์การชุมชน ที่มีวัตถุประสงค์และลักษณะการทำงานที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน มีการเชื่อมประสานแลกเปลี่ยนเรียนรู้และกิจกรรมร่วมกัน ในด้านเทคนิค วิชาการ ข้อมูลและเงินทุน ซึ่งเกิดขึ้นระหว่างหมู่บ้านอย่างน้อย 2 หมู่บ้าน ขึ้นไป หรือเป็นทุนทางสังคมที่มีการจัดการเป็นระดับตำบล แต่ไม่นับรวมถึง ทุนทางสังคมที่มีการก่อตั้งร่วมกันในระดับหมู่บ้านแล้วมีการแบ่งแยกก่อตั้ง หมู่บ้านใหม่ในภายหลัง โดยที่ยังใช้ทุนทางสังคมเดิมร่วมกัน เช่น กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล (ออมวันละบาท) ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีทางเกษตรตำบล กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีตำบล เป็นต้น และ (6) ทุนทางสังคมระดับเครือข่าย หมายถึง ทุนทางสังคมและครอบครัว ระดับกลุ่มทางสังคม องค์การชุมชน ที่มีวัตถุประสงค์และลักษณะการทำงานที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน มีการเชื่อมประสานแลกเปลี่ยนเรียนรู้และกิจกรรมร่วมกัน ในด้านเทคนิค วิชาการ ข้อมูลและเงินทุน ซึ่งเกิดขึ้นระหว่างตำบลหรืออำเภอ หรือจังหวัด อย่างน้อย 2 พื้นที่ขึ้นไป เช่น วิสาหกิจเครือข่ายเกษตร เครือข่ายจัดการลุ่มน้ำ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปสำหรับประเภทของทุนทางสังคม ได้แก่ บุคคล หมายถึง บุคคลที่เป็นคนดี คนเก่ง คนที่มีน้ำใจและเป็นคนที่มีส่วนในการพัฒนา เมื่อเกิดเหตุการณ์สำคัญในชุมชนตลอดจนเป็นบุคคลที่เป็นผู้นำในการพัฒนา และกระตุ้นหนุนเสริมให้เกิดการพัฒนาในชุมชน ท้องถิ่น กลุ่มทางสังคม และองค์การชุมชน หมายถึง กลุ่มอาชีพ กลุ่มอาสาสมัคร กองทุนต่าง ๆ ตลอดจนองค์การชุมชนที่เกี่ยวข้องกับงานและกิจกรรมในการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาชุมชน การสร้างการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีให้กับประชาชน

ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สภาวะแวดล้อม สุขภาพ และการเมืองการปกครอง ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม หมายถึง ทนอยู่ในตัวมนุษย์และภูมิปัญญาที่มีอยู่เดิมในชุมชน โดยสามารถประยุกต์ขึ้นมาใช้เพื่อการสร้างและจัดการเกี่ยวกับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวมนุษย์และเป็นตัวกำหนดศักยภาพในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชน เช่น แหล่งน้ำธรรมชาติ ดิน น้ำ แผ่นดิน แม่น้ำลำคลอง สภาพภูมิอากาศ แร่ธาตุ พลังงาน พันธุ์พืช ธัญญาหาร เป็นต้น เครือข่ายการพัฒนา หมายถึง เครือข่ายที่มีการร่วมมือ โดยมีวัตถุประสงค์และลักษณะการทำงานที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน มีการเชื่อมประสานแลกเปลี่ยนเรียนรู้และกิจกรรมร่วมกัน ในด้านเทคนิค วิชาการ ข้อมูลและเงินทุน ซึ่งเกิดขึ้นระหว่างตำบลหรืออำเภอหรือจังหวัด อย่างน้อย 2 พื้นที่ขึ้นไป เช่น วิสาหกิจเครือข่าย เกษตร เครือข่ายจัดการลุ่มน้ำ เป็นต้น หน่วยงาน หมายถึง องค์กรของรัฐ เอกชนที่หนุนเสริมการพัฒนาและเพิ่มศักยภาพให้กับชุมชน

3. แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนา

การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาเป็นวิธีการในการศึกษาโดยใช้วิธีการสังเกตปรากฏการณ์ในพื้นที่ ซึ่งในประเด็นนี้ การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนา หมายถึง วิธีการศึกษาทางชนชาติวิทยาและการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาเป็นแนวทางหนึ่งของการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสังเกต การศึกษาภาคสนามอย่างลึกซึ้งจริงจัง เพื่อมุ่งอธิบายและตีความข้อมูลทางสังคม เจตคติ ความเชื่อ ความรู้สึก วัฒนธรรม ภาษาและพฤติกรรมของมนุษย์ วิถีชีวิตของคนในสังคม (จรียา โกเมนต์, เฉลิมชัย ปัญญาดี และ ปานแพร เชาว์ประยูรณ์, 2560) สอดคล้องกับ ขนิษฐา นันทบุตร และคณะ (2560) ที่ให้ความหมายว่า การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนา หมายถึง วิธีการศึกษา โดยใช้กระบวนการสังเกตพฤติกรรมและวิถีชีวิตของกลุ่มทาง

สังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มทางสังคมและชุมชน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาตามการให้ความหมายดังกล่าวข้างต้นมีจุดสำคัญคือ เป็นวิธีการสังเกตการณ์ในพื้นที่และเป็นการพรรณนาและตีความเกี่ยวกับปรากฏการณ์จากแบบแผนของพฤติกรรม วิธีชีวิตของชาวชุมชน โดยสรุปการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา หมายถึง กระบวนการศึกษาที่มีระเบียบวิธีในการศึกษาโดยใช้วิธีการสำคัญ คือ การสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตลอดจนพฤติกรรมของมนุษย์เพื่อให้เข้าใจถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ความรู้สึก ความเชื่อของมนุษย์และมีการรายงานโดยละเอียดของทุกเหตุการณ์ที่ได้จากการศึกษาและการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้สามารถอธิบายรายละเอียดเรื่องราวต่าง ๆ ให้มีความละเอียดมากขึ้นและนอกจากนี้ยังใช้กระบวนการสนทนากลุ่มเพื่อเป็นการยืนยันข้อมูลและสามารถนำไปสู่การวิเคราะห์ให้เห็นถึงความชัดเจนในประเด็นที่ทำการศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

เพื่อทราบถึงทุนทางสังคมที่นำมาใช้ขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาขยะและรูปแบบการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาขยะในชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบางรวนก หมู่ 7 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการศึกษาโดยเลือกใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการศึกษาสภาพปัญหา สถานการณ์และผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชนโดยการศึกษาเป็นการดำเนินงานใน 2 ระดับ ได้แก่

1.1 การศึกษาสภาพปัญหา สถานการณ์และผลกระทบที่เกิดขึ้นด้วยการจัดเวทีเสวนาว่าด้วยเส้นทางการพัฒนาและเหตุการณ์สถานการณ์เด่นและศักยภาพการจัดการของชุมชน

1.2 การศึกษาสภาพปัญหา สถานการณ์และผลกระทบที่เกิดขึ้นด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้นำหรือแกนนำกลุ่มทางสังคม องค์กรชุมชน แหล่งประโยชน์ในชุมชน ด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึกและการสนทนากลุ่ม

2. ขั้นตอนการกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยเริ่มทำการค้นหา ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

2.1 ขั้นระยะของการเตรียมพื้นที่ โดยการกำหนดผู้ให้ข้อมูล จากการทบทวนข้อมูลมือสองข้อมูล ทูทางสังคมและศักยภาพของชุมชน

2.2 ขั้นระยะของการเปิดสถานการณ์ชุมชนในระดับชุมชน กลุ่มทางสังคมและองค์กรชุมชน ที่ทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลโดยแบ่งผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 2 กลุ่มคือ ผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลทั่วไป โดยกำหนดคุณสมบัติผู้ให้ข้อมูล ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วยผู้ดำเนินการหลักและผู้ดำเนินการร่วมที่มีประสบการณ์ตรงและสามารถบอกเล่าวิธีการทำงานและเป็นผู้ที่ให้การสนับสนุนการทำงาน ได้แก่ ผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน สมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 2 คน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำชุมชน จำนวน 2 คน คณะกรรมการกลุ่มธนาคารขยะ จำนวน 5 คน ผู้แทนจากสภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลปลายบาง จำนวน 2 คน และผู้แทนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี จำนวน 1 คน รวม 15 คน

กลุ่มที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลทั่วไปประกอบด้วยผู้สนับสนุนและผู้ได้รับประโยชน์ที่เป็นสมาชิกในชุมชนและสมาชิกกลุ่มการจัดการขยะซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบและผู้ได้รับประโยชน์หรือผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานและกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ได้แก่ สมาชิกกลุ่มธนาคารขยะ จำนวน 5 คน ผู้สูงอายุ จำนวน 5 คน และสมาชิกในชุมชน จำนวน 5 คน รวม 15 คน

3. ขั้นตอนการกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วน ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย
มีเครื่องมือที่ใช้การวิจัย ดังนี้

3.1 แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมเพื่อเก็บข้อมูลพฤติกรรม การ
คัดแยกขยะของสมาชิกในชุมชน การทำกิจกรรมซื้อขายขยะและการทำงานของ
ของคณะกรรมการกลุ่มธนาคารขยะ

3.2 แบบสัมภาษณ์เจาะลึก เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด
หลักการดำเนินงาน การขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาขยะ ภูมิธรรมที่เกิดจาก
การขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาขยะและปัจจัยหรือเงื่อนไขที่นำไปสู่ความสำเร็จ

3.3 แบบสนทนากลุ่ม เพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับแนวคิด หลัก
การดำเนินงาน รูปแบบการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาขยะ ภูมิธรรมที่เกิดจาก
การขับเคลื่อนงานและปัจจัยหรือเงื่อนไขที่นำไปสู่ความสำเร็จ

4. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสำคัญดังต่อไปนี้

4.1 การรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Document Study) ที่
เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ หนังสือ งานวิจัยต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูล
ที่ได้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี

4.2 การรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม
โดยการเข้าไปเรียนรู้ในสถานที่จริง พื้นที่จริง ปฏิบัติการจริง เพื่อค้นหา
และพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏ ที่อาจเป็นภาพหรือร่องรอยเหตุการณ์
สถานการณ์ วิถีชีวิต สภาพแวดล้อม การดำเนินงานหรือกิจกรรมปฏิสัมพันธ์
ระหว่างผู้ร่วมกระบวนการดำเนินงาน คนสำคัญของเหตุการณ์ ผู้ดำเนินการ
ตลอดจนผลผลิตผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

4.3 การรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เจาะลึก เป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องมาจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมด้วยวิธีการใช้แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นซักถามกับผู้ที่มีประสบการณ์ตรงกับเหตุการณ์ทั้งคนหลักคนร่วมและคนสนับสนุน รวมทั้งคนที่เกี่ยวข้องในบทบาทหรือได้รับผลกระทบตามประเด็นการศึกษา

4.4 การรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่มกับกลุ่มคนที่มาร่วมสนทนาโดยมีนักวิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนากับผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการนำข้อมูลจากการสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึกมาทบทวนความเข้าใจและยืนยันความถูกต้องของข้อมูลร่วมกัน

5. ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูล เพื่อให้เห็นการจัดกลุ่มประเด็นหลัก ประเด็นย่อย นำไปสู่การให้ความหมาย ตีความและสร้างข้อสรุปรวมเพื่อเขียนอธิบาย พรรณนา โดยผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูล ใน 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลควบคู่ไปกับการเก็บข้อมูล เพื่อสร้างความเข้าใจเบื้องต้นในประเด็นที่ศึกษาโดยเน้นไปที่การวิเคราะห์ทิศทางสังคมของชุมชน และเป็นการพิจารณาความครอบคลุมของข้อมูลในประเด็นการศึกษา

ระยะที่ 2 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลหลังจากที่ได้ข้อมูลครบถ้วนและเพียงพอแล้ว เพื่อเป็นการอธิบายและสรุปให้เห็นรายละเอียดองค์ประกอบ ความสัมพันธ์ ตลอดจนเพื่อใช้สนับสนุนการตีความและการให้ความหมายทางสังคมที่ศึกษา เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจต่อสถานการณ์และเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับทุนทางสังคมได้อย่างชัดเจนครอบคลุม

จริยธรรมในการวิจัย

ในการดำเนินงานวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการตามหลักจริยธรรมโดยยึดหลักการเคารพในบุคคล การไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่อาสาสมัคร การรักษาความลับ ความยุติธรรม อุปสรรค ความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นต่ออาสาสมัครและความรับผิดชอบของผู้วิจัย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาลักษณะทุนทางสังคมที่นำมาใช้ขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหายะและรูปแบบการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหายะของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบางรวนก หมู่ 7 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ปรากฏผลดังนี้

1. ลักษณะทุนทางสังคมที่นำมาใช้ขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหายะของชุมชนบางรวนก หมู่ 7 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ ทุนทางสังคมที่เป็นบุคคล คือ ผู้นำและแกนนำชุมชน เจ้าอาวาสวัดโค่นอนมหาสวัสดิ์ ทุนระดับกลุ่มทางสังคมและองค์กรชุมชน ได้แก่ วัดโค่นอนมหาสวัสดิ์ โรงเรียนวัดโค่นอนมหาสวัสดิ์ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมหาสวัสดิ์ กลุ่มอาชีพในชุมชนและกลุ่มผู้สูงอายุ/สตรี/เยาวชน/อสม./กรรมการหมู่บ้าน/ทสม./อสร./อพม./กลุ่มจิตอาสา ทุนทางสังคมระดับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ คลองมหาสวัสดิ์ ทุนทางสังคมระดับหน่วยงานและเครือข่าย ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางกรวย สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนตำบลมหาสวัสดิ์ และการมีแนวคิดการพัฒนาแบบ ‘บวร’ ในลักษณะการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นำชุมชน วัดและโรงเรียน เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหายะ โดยผู้นำชุมชนจะเป็นผู้วางแผนการทำงานและลงพื้นที่ติดตามการทิ้งขยะในแหล่งต่าง ๆ ของชุมชน และกระตุ้นให้ชาวชุมชน

คัดแยกขยะก่อนทิ้ง และประชาสัมพันธ์การทำกิจกรรมของกลุ่มธนาคารขยะสำหรับวัดโดยเจ้าอาวาสและพระวัดโคนอนมหาสวัดีจะกำหนดเป็นแบบอย่างในการคัดแยกขยะและใช้พื้นที่วัดเป็นสถานที่ซื้อขายขยะและการทำกิจกรรมของกลุ่มธนาคารขยะ สำหรับโรงเรียนวัดโคนอนมหาสวัดีโดยครูจะทำหน้าที่เป็นผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะและให้ความรู้กับนักเรียนในโรงเรียนเพื่อนำไปใช้ในครอบครัว ทั้งนี้จากการทำงานบนหลัก ‘บวร’ (บ้าน วัด โรงเรียน) เพื่อแก้ไขปัญหาขยะในชุมชน ได้นำมาสู่การแก้ไขปัญหาขยะโดยชาวชุมชนมีการปรับตัวกิจกรรมตั้งแต่การคัดแยกขยะในครัวเรือน หากเป็นขยะพลาสติกชาวชุมชนจะมีการเก็บและนำมาขายให้กับกลุ่มธนาคารขยะที่มีการซื้อขาย ณ วัดโคนอนมหาสวัดี ซึ่งในประเด็นการดำเนินงานด้วยหลัก ‘บวร’ นี้ นำชัย (นามสมมุติ) ซึ่งเป็นแกนนำของชุมชนและเป็นผู้ที่มีบทบาทหลักในการแก้ไขปัญหาขยะ เล่าให้ฟังว่า ในการทำงานแก้ไขปัญหาขยะในชุมชนจะให้หลักการทำงานที่สำคัญ คือ การแก้ไขและพัฒนาโดยใช้หลัก ‘บวร’ ซึ่งในประเด็นนี้ นำชัย กล่าวว่า ในชุมชนมีบ้าน ซึ่งประกอบด้วยผู้นำชุมชน วัดโคนอนมหาสวัดี ประกอบด้วยเจ้าอาวาสและพระลูกวัดและศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนวัดโคนอนมหาสวัดี ประกอบด้วยครูและนักศึกษา ซึ่งทั้งสามส่วนนี้เป็นพลังสำคัญที่มาร่วมมือแก้ไขปัญหาขยะในชุมชนที่เริ่มตั้งแต่กลุ่มแกนนำจะมีการวางแผนการทำงานตั้งแต่การลงพื้นที่เพื่อประชาสัมพันธ์การทำกิจกรรมของกลุ่มและเป็นตัวอย่างในการคัดแยกขยะ ทั้งนี้เนื่องจากในชุมชนมีทั้งคนดั้งเดิมและคนที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนลักษณะหมู่บ้านจัดสรร ในการทำงานจะมีการทำงานร่วมกับประธานหมู่บ้านเพื่อให้ประชาสัมพันธ์ผ่านแอปพลิเคชันไลน์ให้กับสมาชิกในหมู่บ้านจัดสรรทราบถึงการทำกิจกรรมของกลุ่ม นอกจากนี้แกนนำกลุ่มจะเข้าร่วมประชุมกับสมาชิกในหมู่บ้านจัดสรรเพื่อชี้แจงให้ทราบถึงปัญหาของขยะและสร้างความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา สำหรับกลุ่มคน

ดั้งเดิมจะใช้วิธีโดยให้เจ้าอาวาสวัดโค่นอนมหาสวัสดิ์ผู้ซึ่งเป็นที่เคารพของ
คนในชุมชนจะร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มธนาคารขยะและจะทำเป็นแบบอย่าง
ในการคัดแยกขยะและนำขยะมาขาย นอกจากนี้ยังมีการใช้พื้นที่ของวัด
เป็นสถานที่ทำกิจกรรมของกลุ่ม เช่น การประชุมของคณะกรรมการ การใช้
พื้นที่เป็นสถานที่ซื้อขายขยะในชุมชน และแกนนำกลุ่มจะลงพื้นที่ติดตาม
การคัดแยกขยะ นอกจากนี้ยังมีการร่วมมือกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน
วัดโค่นอนมหาสวัสดิ์โดยการเชิญครูในศูนย์การศึกษา มาให้ความรู้เกี่ยวกับ
การคัดแยกขยะให้กับสมาชิกกลุ่มขยะและให้กับชาวชุมชนในช่วงที่มีกิจกรรม
สำคัญในทางศาสนา ณ วัดโค่นอนมหาสวัสดิ์อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม อย่งไรก็ดี
เลขา (นามสมมุติ) ซึ่งเป็นแกนนำของกลุ่มธนาคารขยะและทำหน้าที่เป็นเลขา
กลุ่มที่รับผิดชอบการเงิน การซื้อขายขยะ กล่าวต่อว่า จากการที่ผู้นำชุมชนมี
ความสนิทคุ้นเคยกัน ในการทำงานจึงสามารถทำได้อย่างคล่องตัว และจาก
การที่ผู้นำชุมชนเป็นคนดั้งเดิมในพื้นที่ การประสานงาน การประชาสัมพันธ์
เพื่อขอความร่วมมือจะได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามดีสำหรับวัด
โค่นอนมหาสวัสดิ์ เป็นวัดดั้งเดิมที่อยู่ในชุมชนมาตั้งแต่ก่อตั้งชุมชนประกอบ
กับเจ้าอาวาสวัด ซึ่งเป็นผู้ที่ชาวชุมชนให้ความเคารพนับถือ ดังนั้นการใช้
พื้นที่วัดและการทำงานร่วมกับเจ้าอาวาสจึงเป็นการสนับสนุนให้ชาวชุมชน
ตระหนักในปัญหาจากขยะและการให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม และ
ที่สำคัญคือ จากการที่เจ้าอาวาสมาร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มและร่วมคัดแยกขยะ
เพื่อเป็นตัวอย่างให้กับชาวชุมชนจึงเป็นอีกแนวทางที่สำคัญซึ่งส่งผลต่อการ
แก้ปัญหาขยะในชุมชน คือ ชาวชุมชนเห็นเจ้าอาวาสทำก็จะทำตามเพราะ
ชาวชุมชนเลื่อมใสศรัทธาในตัวหลวงพ่อ อย่างไรก็ตามดีสำหรับศูนย์การศึกษา
นอกโรงเรียนวัดโค่นอนมหาสวัสดิ์เป็นภาคีความร่วมมือที่มีการทำงานร่วมกัน
โดยครูจะเป็นผู้มาให้ความรู้ในการคัดแยกขยะและร่วมวางแผนการทำงาน
ของคณะกรรมการอย่างต่อเนื่อง

2. ผลการศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหา
สิ่งแวดล้อมในชุมชนด้วยทุนทางสังคมของชุมชน คือ

ขั้นที่ 1 การสร้างความตระหนักในปัญหาและสร้างความ
เข้าใจในระดับแนวคิด

ในการสร้างความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม (ขยะ) และ
การสร้างความเข้าใจแนวคิดในการทำงานให้กับประชาชนในชุมชนซึ่งมี
ทั้งคนดั้งเดิมและคนกลุ่มใหม่ที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชน (ประชาชน
ในหมู่บ้านจัดสรร) เริ่มมีการขับเคลื่อนงานด้วยการใช้ทุนทางสังคมประเภท
บุคคลที่เป็นกลุ่มผู้นำและแกนนำชุมชนที่อาศัยความเป็นคนดั้งเดิมในการ
สร้างความคุ้นเคยกับประชาชนและประธานหมู่บ้านจัดสรรในพื้นที่ จากนั้นผู้นำและแกนนำใช้วิธีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมกลุ่มผ่านแอปพลิเคชัน
ไลน์กลุ่มผู้นำ การประสานงานผ่านนิติบุคคลของหมู่บ้านจัดสรรเพื่อเป็น
ช่องทางในการนัดหมายประชาชนในหมู่บ้านจัดสรรเข้าร่วมเวทีชี้แจงถึง
สภาพปัญหา ผลกระทบที่เกิดขึ้นและการประยุกต์ใช้แนวคิดการทำงาน
แบบ บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) มาเป็นหลักในการทำงานสำหรับคนดั้งเดิมที่
อาศัยอยู่ในชุมชนมีการใช้แนวคิดการพัฒนา คือ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
เชิงนิเวศน์ (หน้าบ้านหน้ามอง) และทุนทางสังคมประเภททรัพยากรธรรมชาติ
และสิ่งแวดล้อม คือ คลองมหาสวัสดิ์ เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน
โดยการใช้ประเด็นการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน (เที่ยวคลองมหา
สวัสดิ์) เป็นกุศโลบายให้ประชาชนในชุมชนเห็นถึงความสำคัญและตระหนัก
ถึงความสะอาดและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน อย่างไรก็ตามก็เพื่อเป็นการ
สร้างความตระหนักให้ประชาชนในพื้นที่เห็นความสำคัญของปัญหาขยะ
และสร้างพฤติกรรมการจัดการขยะในครัวเรือนเริ่มตั้งแต่การเรียนรู้ด้านการ
การคัดแยกขยะให้กับประชาชนอย่างสม่ำเสมอ

ขั้นที่ 2 การสร้างความคาดหวังเพื่อการเปลี่ยนแปลงและ วิเคราะห์ศักยภาพและทุนทางสังคมในชุมชน

ในการสร้างความคาดหวัง การวิเคราะห์ศักยภาพและทุนทางสังคมของชุมชนเพื่อนำมาสู่การแก้ไขปัญหาเป็นการขับเคลื่อนงานด้วยการใช้ทุนทางสังคมประเภทบุคคลที่เป็นผู้นำและแกนนำชุมชนใช้วิธีการประชุมกลุ่มและสร้างการเรียนรู้เรื่องการคัดแยกขยะให้กับประชาชนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามในการวิเคราะห์ศักยภาพและทุนทางสังคมในชุมชน ผู้นำและแกนนำชุมชนใช้วิธีการพูดคุยปรึกษาทั้งแกนนำดั้งเดิมและประธานหมู่บ้านจัดสรรในพื้นที่เพื่อค้นหาว่าในชุมชนมีทุนทางสังคมอะไรที่จะสามารถหนุนเสริมการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ อย่างไรก็ตามทุนทางสังคมที่สำคัญคือ ทุนทางสังคมประเภทบุคคล คือ เจ้าอาวาสวัดโค่นอนมหาสวัสดิ์และเมื่อผู้นำและแกนนำได้พิจารณาว่าเจ้าอาวาสวัดโค่นอนมหาสวัสดิ์เป็นศูนย์รวมทางจิตใจและเป็นທີ່เคารพนับถือของคนดั้งเดิมและคนที่อพยพเข้ามาใหม่ แกนนำและผู้นำจึงเริ่มต้นงานด้วยการนิมนต์เจ้าอาวาสวัดโค่นอนมหาสวัสดิ์มาร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มและร่วมคัดแยกขยะด้วย (เป็นแบบอย่างให้ประชาชน เพราะถ้าหลวงพ่อทำประชาชนก็จะทำและเห็นความสำคัญเพราะหลวงพ่อเป็นที่เคารพนับถือของคนท้องถิ่นที่เป็นคนดั้งเดิมและคนที่เข้ามาอยู่ใหม่) นอกจากนี้ยังมีการนำทุนทางสังคมประเภทสถานที่ คือ วัดโค่นอนมหาสวัสดิ์ โดยการใช้พื้นที่ในวัดเป็นสถานที่สำคัญในการรับซื้อขยะจากสมาชิกและประชาชนในพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีการใช้พื้นที่ของวัดโค่นอนมหาสวัสดิ์เป็นครัวชุมชนโดยการปลูกผักโดยประชาชนในพื้นที่ร่วมกิจกรรมสร้างครัวชุมชน อย่างไรก็ตามทุนทางสังคมที่สำคัญที่ชุมชนมีการนำมาใช้ในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาชุมชน คือ ผู้นำ แกนนำชุมชน ซึ่งเป็นคนดั้งเดิมเพื่อมาทำหน้าที่ในการสร้างความสัมพันธ์กับประธานหมู่บ้านจัดสรรและประสานภาคีการพัฒนาจากภายนอกชุมชนเพื่อให้เข้ามาร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชน

ขั้นที่ 3 การขยายแกนนำและการสร้างการมีส่วนร่วมสร้าง ภาคีการพัฒนา

การขยายแกนนำเพื่อสร้างความร่วมมือในการขับเคลื่อนงานและขยายพื้นที่ในการพัฒนางาน เป็นการขับเคลื่อนงานด้วยการใช้ทุนทางสังคมประเภทบุคคลที่เป็นผู้นำและแกนนำชุมชนโดยการดำเนินงานสร้างการมีส่วนร่วมด้วยการดึงพลังที่เป็นศักยภาพของชุมชนมาขับเคลื่อนการทำงาน แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ การดึงกลุ่มเก่าโดยดึงแกนนำเข้ามาร่วมให้ชี้เป้าหมายสะท้อนปัญหาความต้องการของประชาชนในชุมชนและร่วมกันวางแผนทำงาน และการดึงกลุ่มใหม่ด้วยการเปิดเวทีระดมรับฟังความคิดเห็นและการทำแผนการจัดการกลุ่มร่วมกัน สำหรับพลังปัญญาเริ่มจากการทบทวนบทเรียนกรณีปัญหาภัยพิบัติ/น้ำท่วมซ้ำซากโดยการนำบทเรียนนี้มาแก้ปัญหาขณะที่พบเมื่อเกิดน้ำท่วมซ้ำซากจะพบชะลอขยายตามน้ำเกิดการสะสมของเชื้อโรค จากจุดนี้ทำให้เห็นปัญหานำไปสู่การแก้ปัญหาโดยการประชุมร่วมกันระหว่างแกนนำชุมชนว่าส่วนหนึ่งเราเป็นคนที่ได้รับผลกระทบจึงมีการรวมตัว/รวมกลุ่มกันเพื่อปรึกษา/วางแผนแก้ไขปัญหาร่วมกัน ดังนั้นในการแก้ไขปัญหายะจากประสบการณ์เดิมที่นำมาใช้ คือ ในการดำเนินงานต้องมีการระดมคนระดมความคิด มีการทบทวนแผนงานทุกปีหรือโดยสรุปความรู้เดิมที่นำมาใช้ คือ การทำโครงการ/การแบ่งบทบาทหน้าที่ให้กับกรรมการอย่างชัดเจน สำหรับการสร้างการมีส่วนร่วมจะเน้นกระจายงานให้แกนนำ โดยแกนนำดึงคนมาร่วมประชุมด้วย (เพื่อให้เกิดการตัดสินใจร่วมกันของคนในชุมชน) นอกจากนี้ยังมีการใช้ทุนทางสังคมประเภทกลุ่มทางสังคมและองค์กรชุมชน ได้แก่ โรงเรียนวัดโค่นอนมหาสวัสดิ์ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมหาสวัสดิ์ กลุ่มอาชีพในชุมชนและกลุ่มผู้สูงอายุ/สตรี/เยาวชน/อสม./กรรมการหมู่บ้าน/ทสม./อสร./อพม./กลุ่มจิตอาสา เป็นกลไกในการหนุนเสริมการขับเคลื่อนงาน เช่น โรงเรียนวัดโค่นอน

มหาสวัสดิ์โดยครูทำหน้าที่ในการให้ความรู้เรื่องการคัดแยกขยะ เจ้าหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมหาสวัสดิ์ทำหน้าที่ในการให้ความรู้การคัดแยกขยะในระดับครัวเรือน และการใช้กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนในการประชาสัมพันธ์งานกิจกรรมการแก้ไขปัญหาและขยายสมาชิกกลุ่มการจัดการขยะในชุมชน อย่างไรก็ตามก็ดังพบว่ามีการใช้ทุนทางสังคมประเภทหน่วยงาน คือสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางกรวย สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนซึ่งเป็นภาคีการพัฒนาจากภายนอกมาร่วมสนับสนุนงบประมาณและให้ความรู้ในการบริหารจัดการกลุ่ม

ขั้นที่ 4 การจัดการตนเอง

ในการดำเนินงานของกลุ่มเพื่อจัดการตนเองเป็นการขับเคลื่อนงานด้วยการใช้ทุนทางสังคมประเภทบุคคลและกลุ่มทางสังคมและองค์กรชุมชนเป็นกลไกการดำเนินงานโดยแกนนำมีการวางแผนเพื่อจัดการตนเอง ได้แก่ การวางแผนสร้างแกนนำรุ่นใหม่และดำเนินการตามแผนด้วยแกนนำเดิมจะมีการพบแกนนำคนรุ่นใหม่ผ่านเวทีการประชาคมซึ่งวิธีการสร้างคนรุ่นใหม่จะไม่มีกำหนดอายุ (แกนนำคนรุ่นใหม่ต่างวัย) และใช้วิธีการเปิดเวทีการเดินสายประชาสัมพันธ์ เช่น การสร้างแกนนำในบางคูเวียงที่ใช้วิธีการพูดคุยถ้าใครเห็นดีด้วยที่จะร่วมกันแก้ปัญหาจะมีการใช้วิธีการให้กลุ่มเป้าหมายยกมือและขอให้มาร่วมทำงานผ่านภารกิจกรมด้วยตนเอง หมายถึง การคัดเลือกกันเอง (โครงการการทำงาน) การวางแผนสร้างความตระหนักในปัญหาให้กับประชาชนในพื้นที่และดำเนินการตามแผนด้วยวิธีการปลุกกระตมคนรุ่นใหม่โดยการใช้ประเด็นปัญหาของพื้นที่ (ขยะ) เป็นประเด็นในการพูดคุย เพื่อสร้างความตระหนักและชี้ให้เห็นความสำคัญของการแก้ไขปัญหาและจะมีทีมเดิมทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงในลักษณะเครือข่าย เช่น พี่เลี้ยงในการทำเอกสาร การเพิ่มความรู้ทักษะในการทำบัญชีผ่านการฝึกอบรมโดยกลุ่มเดิม เช่น การลงทะเบียน การทำบัญชีและการรับซื้อขยะ

และการส่งเสริมประชาชนในชุมชนลดจำนวนขยะด้วยการนำขยะที่เป็นของสดมาหมักเป็นปุ๋ยหมัก การส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชนเรียนรู้การนำขยะมาหมักเป็นปุ๋ยชีวภาพ การอบรมการออมในชุมชนโดยการจัดตั้งกลุ่มธนาคารขยะประกันชีวิตชุมชนคุณธรรมวัดโคกนอน (มหาสวัสดิ์) สำหรับวิธีการในการสร้างการมีส่วนร่วมให้แกนนำรุ่นใหม่เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของงานใช้วิธีการให้แกนนำรุ่นใหม่ได้ลงมือทำด้วยตนเองผ่านการชี้แนะใช้วิธีการพบกลุ่มหลาย ๆ กลุ่ม เช่น กลุ่มเยาวชน/กลุ่มผู้สูงอายุที่เริ่มตั้งแต่การพูดคุยสอบถามสภาพความเป็นอยู่ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

ขั้นที่ 5 การขยายงานและสร้างที่ยั่งยืน

ในการสร้างที่ยั่งยืนของการดำเนินงานเป็นการขับเคลื่อนงานด้วยการใช้ทุนทางสังคมประเภทบุคคล ได้แก่ ผู้นำและแกนนำชุมชนร่วมกันจัดตั้งกลุ่มการจัดการขยะและมีการใช้ระเบียบกองทุนขยะมาสร้างความยั่งยืนและเสริมความเข้มแข็งให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยที่ระเบียบกองทุนได้สร้างขึ้นมาจากตัวอย่างที่แกนนำได้ไปศึกษาดูงานและมีการนำมาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของพื้นที่ซึ่งการนำระเบียบกองทุนมาใช้ในการสร้างความยั่งยืนและเสริมความเข้มแข็งให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันมีประเด็นที่สำคัญ คือ

1. สมาชิกธนาคารขยะประกันชีวิตสร้างสวัสดิการชุมชนตำบลมหาสวัสดิ์ มีสิทธิได้รับเงินค่าประกันชีวิตจากสมาชิก รายละ 40 บาท คุณด้วยจำนวนสมาชิกทั้งหมดที่สมัครเข้าเป็นสมาชิกแล้วไม่น้อยกว่า 6 เดือน
2. สวัสดิการดูแลสมาชิกทำในรูปแบบการแบ่งปันกลับคืน (ธนาคารขยะประกันชีวิต)

3. หลังจากขายขยะติดต่อกันครบ 3 เดือนแล้ว ถ้าหยุดขายเดือนใดเดือนหนึ่ง จะขาดสิทธิรับเงินประกันชีวิตโดยเงินที่คงเหลืออยู่ในบัญชีจะถูกหักเข้าธนาคารทั้งหมด (ไม่เกิน 300 บาท) และจะต้องเริ่มต้นนับการขายขยะติดต่อกัน 3 เดือนใหม่ สิทธิดังกล่าวจึงจะกลับมามีเดิม

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาขยะในชุมชนด้วยทุนทางสังคมของชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนบางรวนก หมู่ 7 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทุนทางสังคมที่นำมาใช้ขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาขยะและเพื่อศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาขยะในชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนบางรวนก หมู่ 7 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

จากผลการศึกษา พบว่า ทุนทางสังคมที่ชุมชนนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม (ขยะ) คือ ทุนทางสังคมที่เป็นบุคคล ทุนระดับกลุ่มทางสังคมและองค์กรชุมชน ทุนทางสังคมระดับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทุนทางสังคมระดับหน่วยงานและเครือข่าย และการมีแนวคิดการพัฒนาแบบ บวร มีจิตอาสา สร้างการเรียนรู้ให้กับประชาชนภายในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าทุนทางสังคมดังกล่าวเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมีคุณค่าต่อชุมชน ซึ่งสามารถก่อให้เกิดการรวมพลังการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนคนในชุมชนทั้งงาน เงินและข้อมูลที่ส่งผลจนไปสู่การขับเคลื่อนชุมชนทั้งในแง่ของการพัฒนา การแก้ไขปัญหาชุมชน ดังที่ ชนิษฐา นันทะบุตร และคณะ (2560) อธิบายว่า ทุนทางสังคมเป็นความเชื่อมโยง การแลกเปลี่ยนของคนในชุมชนทั้งงาน เงินและข้อมูลที่ส่งผลกระทบทางบวกต่อการแก้ปัญหาการจัดการร่วมกันเพื่อสมาชิกชุมชน

สำหรับการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยใช้ทุนทางสังคมของชุมชนในทุกขั้นตอน พบว่าทุนทางสังคมประเภทบุคคล ผู้นำและแกนนำชุมชน เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนงานทุกขั้นตอน ทั้งนี้เนื่องจากผู้นำชุมชนของชุมชนบางรวนก หมู่ 7 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เป็นบุคคลดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในชุมชนมาตั้งแต่กำเนิดจึงทำให้มีความตระหนักในสภาพปัญหาของชุมชนมากกว่า

บุคคลอื่น ๆ อีกทั้งด้วยความเป็นคนดั้งเดิมและมีบทบาทในฐานะผู้นำชุมชนจึงส่งผลให้ชาวชุมชนในชุมชนเกิดความเชื่อมั่นและยอมรับซึ่งนำไปสู่การให้ความร่วมมือตลอดจนการระดมทรัพยากรในด้านต่าง ๆ มาใช้ในการแก้ไขปัญหา ดังกรณีการทำกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะ ผู้นำชุมชนบางรายคน หมู่ 7 จะมีการวางแผนงานว่ากลุ่มเป้าหมายที่จะเข้าร่วมกิจกรรมเป็นกลุ่มใด เช่น กลุ่มคนดั้งเดิมหรือกลุ่มคนที่อพยพเข้ามาอยู่ในชุมชน หากเป็นกรณีกลุ่มดั้งเดิมจะใช้วิธีการเข้าไปพูดคุยตามบ้านและผ่านวันสำคัญทางศาสนา ณ วัดโค่นอนมหาสวัสดิ์ สำหรับกลุ่มคนที่อพยพเข้ามาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านจัดสรรจะใช้วิธีผ่านทางประธานหมู่บ้านจากความสนิทคุ้นเคยกัน นอกจากนี้เมื่อมีการจัดกิจกรรมผู้นำชุมชนจะมีการลงพื้นที่เพื่อติดตามสังเกตพฤติกรรมว่าชาวชุมชนมีการปฏิบัติตามที่ได้เรียนรู้ไปหรือไม่ อีกทั้งยังมีการลงพื้นที่ภายในชุมชนเพื่อตรวจตราพฤติกรรมการทิ้งขยะและปริมาณขยะตามสถานที่ทิ้งขยะภายในชุมชนว่ามีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะใด จากนั้นจะมีการประชุมเพื่อทบทวนผลการดำเนินงานและปรับแนวทางการทำงาน เช่น การไม่ให้ความร่วมมือในการทิ้งขยะหรือมีปริมาณขยะเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามก็มีการขับเคลื่อนของผู้นำเพื่อแก้ปัญหาขยะยังมีการสร้างภาคีการพัฒนา เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนวัดโค่นอนมหาสวัสดิ์เพื่อให้มีความรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะ เป็นต้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าบทบาทของผู้นำมีความสำคัญในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาของชุมชน ดังที่ จักรี ศรีจารุเมธิญาณและพระณัด วุฒโน (2560) อธิบายว่า ผู้นำซึ่งเป็นบุคคลที่จะมาช่วยเป็นกำลังแรงใจและมั่นคงมองในการปฏิบัติงานร่วมกันในการพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชนถือว่าเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถที่จะระดมพลและทรัพยากรในด้านต่าง ๆ เพื่อใช้ในการบริหารการพัฒนาหรือร่วมกิจกรรมของชุมชน เพื่อให้การพัฒนานั้นไปสู่จุดมุ่งหมายได้ดียิ่งขึ้นและสามารถรวมพลังชุมชนมาแก้ไขปัญหาของชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

การขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาในชุมชนเป็นการขับเคลื่อนในรูปแบบของการจัดการตนเองและเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ต่อชุมชน ผู้นำชุมชนจึงต้องเป็นกลไกสำคัญในการจัดการปัญหาที่เริ่มตั้งแต่การสร้างควมคุ้นเคยและสร้างตระหนักต่อปัญหาให้กับชาวชุมชน การลงพื้นที่สำรวจปัญหาด้วยการสังเกตสภาพปัญหาและพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหา จากนั้นเมื่อได้ข้อมูลดังกล่าวจึงนำมาสู่การวางแผนแก้ไขปัญหามีการเชื่อมโยงภาคีทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานและในการดำเนินงานเพื่อให้เกิดอุดมการณ์เกิดข้อเห็นพ้องต้องกัน ควรมีแนวคิดหรือหลักการทำงานร่วมกัน นอกจากนี้ในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการจัดการงาน ต้องมีการสร้างคนรุ่นใหม่ด้วยการปลุกกระดมผ่านเวทีการพูดคุยและให้แกนนำรุ่นใหม่เป็นผู้ที่มีบทบาทในการวางแผนการทำงาน และเมื่อมีการขับเคลื่อนงานต้องมีการทบทวนผลการดำเนินงานเพื่อเป็นการประเมินว่างานที่ทำบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ และในการทำงานมีความจำเป็นที่จะต้องหนุนเสริม เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ การประชุมกันอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษา พบว่า ทุนทางสังคมระดับบุคคลที่เป็นทั้งแกนนำและผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นคนดั้งเดิมของชุมชน มีบทบาทสำคัญในทุกขั้นตอนของการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาขยะในชุมชน ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งถือได้ว่ามีความใกล้ชิดกับประชาชน ควรพัฒนาให้ผู้นำชุมชนเป็นกลไกในระดับชุมชนท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเฝ้าระวังปัญหาขยะและการเชื่อมประสานเป็นภาคีการแก้ไขปัญหาขยะกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการศึกษา พบว่า เพื่อความยั่งยืนในการจัดการปัญหาชุมชน มีการจัดตั้งกลุ่มการจัดการขยะและมีการใช้ระเบียบกองทุนขยะมาสร้างความยั่งยืนและเสริมความเข้มแข็งให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ดังนั้นควรมีการศึกษาบทบาทของกลุ่มการจัดการขยะกับการแก้ไขปัญหาขยะในชุมชน และควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการใช้ระเบียบกองทุนขยะกับสร้างสวัสดิการที่เหมาะสมกับชุมชน

เอกสารอ้างอิงและบรรณานุกรม (References)

ภาษาไทย

- กานต์ชนิด วรรณียพินิจ. (2554). ทุนทางสังคมกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนไทยชงดำ: กรณีศึกษากำนันทองหมู่ ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต [ไม่ได้ตีพิมพ์]. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- กรมควบคุมมลพิษ. (2564). ร่างแผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะของประเทศ. กรมควบคุมมลพิษ.
- กรมควบคุมมลพิษ. (2565). รายงานสถานการณ์สถานที่กำจัดขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2565. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- ขนิษฐา นันทบุตร และคณะ. (2560). การวิจัยชุมชนด้วยการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. 19
- จรียา โกเมนต์, เฉลิมชัย ปัญญาดี และปานแพร เขาวนประยูรณ์. (2560). การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา: การวิจัยทางมานุษยวิทยาที่มากกว่าการศึกษา กลุ่มชาติพันธุ์. วารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน. 8(2). 201
- จักรี ศรีจารุเมธีญาณ และพระณัด วฑฒโน. (2560). ภาวะผู้นำกับการพัฒนาชุมชน. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์. 6 (ฉบับพิเศษ): 527-538.
- นภาพรณ หะวานนท์, เพ็ญสิริ จีระเดชากุล และสุรวุฒิ ปัดไธสง. (2550). ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 11
- รวุฒิ โรมรัตนพันธ์. (2548). ทุนทางสังคม. โรงพิมพ์เดือนตุลา. 15
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2550). สถิติการชุมชน “คนไม่ทิ้งกัน”. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. 7-10.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2548).
ยุทธศาสตร์การพัฒนาธุรกิจเอกชนเพื่อเป็นทุนทางสังคม. สำนักงาน
คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 1-2.
- สรเสรีญ วงศ์ช่อ่ม. (2554). การวางแผนพัฒนาประเทศ. ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง.
20-23.
- สุพรรณิ ไชยอำพร. (2549). วัฒนธรรมกับการพัฒนา: ศาสตร์ของการพัฒนาใน
ระดับปฏิบัติการ. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 20-23.
- อรยา จันทมาลา และไททัศน์ มาลา. (2565). ผลกระทบจากโรงงานกำจัดขยะ
พืชต่อชุมชนแห่งหนึ่งในตำบลห้วยโจด อำเภอวัฒนานคร จังหวัด
สระแก้ว. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วไลยอลงกรณ์ใน
พระบรมราชูปถัมภ์. 17(1): 59-68.